

УДК 331.5:364.48

*І. Ф. ГНИБІДЕНКО,
доктор економічних наук, професор
Київського національного економічного
університету ім. В. Гетьмана*

РИНОК ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА НА СЕЛІ: МОЖЛИВІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Формування і раціональне використання трудового потенціалу в аграрному секторі економіки стає важливим стратегічним завданням, від успішного вирішення якого залежить продовольча безпека як кожного регіону, так і країни в цілому.

Глобальна системна фінансово-економічна криза стала ще одним серйозним фактором впливу на ринок праці, у тому числі сільський. Через зниження обсягів виробництва та кредитної активності зменшується попит на працю і скорочуються можливості забезпечити робочими місцями бажаючих працювати.

Проте, на противагу різкому падінню основних галузей промислового виробництва, нині сільське господарство в Україні як один з небагатьох секторів економіки продовжує утримувати показники, досягнуті у 2008 році. Так, у січні–травні 2009 року загальне виробництво продукції сільського господарства порівняно з відповідним періодом 2008 року зросло на 2,3%, у тому числі в аграрних підприємствах на – 7,1%, у господарствах населення – скоротилося на 1,0%. Обсяг продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств у фактичних цінах, за розрахунками, становив 25,7 млрд. гривень (1). Це свідчить про значні потенційні можливості цього сектору економіки, що потребує окремого наукового вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Детальний аналіз процесів щодо ринку праці та розвитку соціальної інфраструктури на селі показує, що процеси відродження відбуваються за діючими об'єктивними та суб'єктивними законами розвитку суспільства, а економічні реформи потребують свого завершення. Ці питання є предметом багатьох наукових досліджень. Проте в науковій літературі йдеться в основному про втрату чисельності зайнятих у сільському господарстві, заробітну плату, умови праці тощо. І лише деякі роботи присвячені соціальній інфраструктурі на селі, яка є, поряд з іншими, важливим сегментом сільського ринку праці.

Тому **метою** цієї статті є дослідження ринку праці й соціальної інфраструктури на селі на сучасному етапі розвитку та обґрунтування можливих перспективних змін в цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на наявну фінансово-економічну кризу, на селі відбуваються певні позитивні зміни. Нині розроблена і діє Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року, якою визначено ряд завдань і заходів, спрямованих на підвищення ефективності сільського господарства, забезпечення розвитку нових форм підприємництва, зайнятості сільського населення, розбудови соціальної інфраструктури тощо.

Реалізація вжитих заходів дає можливість створити сприятливі умови для відтворення людського потенціалу, удосконалити інфраструктуру сільських населених пунктів, урізноманітнити форми обслуговування сільського населення, подолати депресивність сільських територій.

З метою сприяння розвитку малого та середнього бізнесу у 2009 році державним бюджетом передбачено надання підтримки фермерським господарствам та іншим сільськогосподарським товаровиробникам. Законом України “Про Державний бюджет України на 2009 рік” на підтримку фермерських господарств за бюджетними програмами “Фінансова підтримка фермерських господарств” і “Надання кредитів фермерським господарствам” передбачено 26 млн. гривень.

Діяльність фермерських господарств сприяє розвитку соціальної інфраструктури на селі, забезпеченню робочими місцями громадян, які проживають у сільській місцевості.

Крім того, відповідно до Порядку використання у 2009 році коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитів, фінансування інвестиційних проектів та підтримки окремих проектів в агропромисловому комплексі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13.05.2009 № 463, передбачені бюджетні кошти на надання кредитів фермерським господарствам у сумі 200,0 млн. грн., державну підтримку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів – в сумі 90,0 млн. гривень.

У лютому 2009 року Уряд схвалив Концепцію Державної цільової програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року, метою якої є забезпечення формування та діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів шляхом запровадження механізму державної підтримки цих кооперативів, підвищення доходів сільських жителів, вирішення питань зайнятості, надання дорадчих послуг.

Міністерство аграрної політики України здійснює заходи щодо розробки та прийняття ряду законодавчих та нормативно-правових актів з розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

На даний час у Верховній Раді України перебуває проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з питань діяльності неприбуткових організацій», положення якого спрямовані на сприяння розбудові сільськогосподарської кооперації в державі.

Крім того, для забезпечення росту темпів зайнятості сільського населення та створення нових робочих місць в аграрній сфері, у тому числі і для незахищених верств населення, розробляється проект концепції Закону України про сільський зелений (аграрний) туризм та агротуристичну діяльність. Цей Закон спрямований на диверсифікацію зайнятості сільського населення, а також дасть можливість особистим селянським господарствам здійснювати як сільськогосподарську, так і агротуристичну діяльність.

Серед актуальних проблем розвитку села чільне місце посідає його соціальна сфера. Функціонування соціальної сфери села як економічної категорії знаходить своє відображення у процесах, що забезпечують життєдіяльність людини у суспільстві.

Для розв'язання проблем водозабезпечення сільського населення діє Державна цільова соціальна програма першочергового забезпечення централізованим водопостачанням сільських населених пунктів, що користуються привізною водою, на період до 2010 року, розроблена Держводгоспом. Незважаючи на значне недофінансування, у минулому році побудовано та введено в експлуатацію 65,5 км магістральних водоводів, що дало можливість забезпечити якісною питною водою 14 населених пунктів із населенням 20 тис. чоловік у Дніпропетровській, Запорізькій, Луганській, Одеській, Харківській і Херсонській областях.

З метою запобігання техногенним та епідемічним ситуаціям у сільській місцевості, пов'язаних із низькою якістю питної води, своєчасного усунення аварійного стану котелень і мереж тепло-, водопостачання та водовідведення, Міністерством аграрної політики впроваджена бюджетна програма “Реформування та розвиток комунального господарства у сільській місцевості”. На реалізацію заходів цієї програми у 2007 році з державного бюджету було виділено 20 млн. грн., у 2008 – 40,9 млн. грн. і на 2009 рік передбачено 40,9 млн. гривень.

Виділені державні кошти сприяють також залученню коштів місцевих бюджетів на умовах співфінансування робіт у сфері комунально-побутового обслуговування. У 2008 році на фінансування ремонтних робіт залучено 57,4 млн. гривень з місцевих бюджетів.

Пожвавлюється будівництво закладів соціально-культурного призначення у сільській місцевості. Протягом 2008 року введено в експлуатацію 37 шкіл, 19 дошкільних закладів, 15 закладів охорони здоров'я, 3 заклади культури клубного типу, 4,24 тис. км газових та 256,7 км водопровідних мереж, 540 км доріг з твердим покриттям.

У 2008 році підприємствами Укравтодору було побудовано 67 під'їзних доріг з твердим покриттям до сільських населених пунктів. Залишилось побудувати 149.

Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 року передбачено заходи щодо оздоровлення дітей працівників агропромислового комплексу, розвитку фізичної культури та спорту на селі.

Відповідно до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для оздоровлення та відпочинку дітей працівників агропромислового комплексу, у 2008 році було оздоровлено 23,2 тис. дітей, з них діти працівників соціальної сфери села – 3,7 тис. чол. (16%); працівників фермерських і особистих селянських господарств – 4,4 тис. чол. (19%); діти працівників підприємств, що виробляють та переробляють сільгосппродукцію, – 11,1 тис. чол. (48 %); працівників підприємств будівництва на селі, меліорації та хімізації – 1,4 тис. чол. (6%); діти-сироти 2,6 тис. чол. (11%). Виділено кошти на оздоровлення дітей і на літній відпочинок у 2009 році.

В Україні діє 163 фізкультурно-спортивних клуби ВФСТ “Колос”. У 275 дитячо-юнацьких спортивних школах, у тому числі в 11 спортивних дитячо-юнацьких школах олімпійського резерву, займаються 89,2 тис. школярів.

Фізкультурно-оздоровчу та спортивну роботу на селі проводять: 346 інструкторів-методистів, 706 тренерів-викладачів, 745 інструкторів фізичної культури сільських, селищних рад тощо.

У сільських регіонах діють 10909 спортивних споруд, а саме: 234 стадіони, 3476 спортивних майданчиків, 5466 футбольних полів, 3 лижні бази, 14 плавальних басейнів, 657 спортивних залів, 704 приміщення для фізкультурно-оздоровчих занять, 244 майданчики з тренажерним обладнанням, 62 стрілецькі тири.

Заходи з розвитку фізкультури та спорту на селі здійснюються шляхом підтримки діяльності Всеукраїнського фізкультурно-спортивного товариства „Колос”. Відповідно до Закону України „Про Державний бюджет України на 2009 рік” на зазначені цілі виділено видатки в сумі 9,9 млн. гривень.

Разом з тим ряд негативних тенденцій на ринку праці та соціальної інфраструктури залишаються не вирішеними.

На початок 2008 року в Україні налічувалось 28504 сільських населених пунктів. Протягом року їх кількість зменшилась на 14 одиниць і становила на початок 2009 року 28490 одиниць.

Якщо на початок квітня 2008 року чисельність сільського населення складала 14681,7 тис. осіб, то на цю ж дату 2009 року вона зменшилася на 143,1 тис. осіб і становила 31,5 % від загальної чисельності населення України.

Загальна тенденція до зниження чисельності сільського населення, його різке постаріння, негативний вплив на демографічну ситуацію загострюють складну проблему безробіття на селі.

Таблиця 1

Динаміка основних показників, що характеризують стан сільського ринку праці у 2001–2008 роках

Найменування показника	у середньому за:							
	2001 рік	2002 рік	2003 рік	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік
1. Чисельність безробітного населення віком 15–70 років, визначена за методологією МОП (тис. осіб):								
все населення	2455,0	2140,7	2008,0	1906,7	1600,8	1515,0	1417,6	1425,1
міське населення	1983,8	1721,4	1552,0	1346,0	1199,9	1113,5	1038,2	1027,5
сільське населення	471,2	419,3	456,0	560,7	400,9	401,5	379,4	397,6
2. Рівень безробіття населення віком 15–70 років, визначений за методологією МОП (у відсотках до економічно активного населення відповідної вікової групи):								
все населення	10,9	9,6	9,1	8,6	7,2	6,8	6,4	6,4
міське населення	12,6	11,1	9,9	8,7	7,8	7,3	6,8	6,7
сільське населення	7,0	6,3	7,0	8,4	5,7	5,8	5,4	5,7
3. Середньомісячна номінальна заробітна плата в економіці країни (без малих підприємств), грн.	311,1	376,2	462,3	589,6	806,29	1041,5	1351,1	1806,3
в т.ч. сільське господарство, мисливство та пов'язані з ним послуги	151	178	210	295	415	553	733	1076

Розраховано на основі щорічних даних Держкомстату України, Офіційний сайт Держкомстату України: www.ukrstat.gov.ua

Чисельність безробітних, які проживають у сільській місцевості, на 01.04.2009 року становила 426,6 тис. осіб, що складає майже половину від їх загальної кількості. Якщо чисельність безробітних у містах, починаючи з 2001 року зменшується, то в сільській місцевості вона лишається стабільно високою, про що свідчать дані таблиці 1.

Протягом першого кварталу 2009 року до служби працевлаштування звернулося 71,7 тис. осіб, з яких працевлаштовані 36,2 тис. осіб. На 1 квітня цього року перебувало на обліку 390,3 тис. безробітних, а кількість вільних робочих місць для працівників сільського господарства становила 13,1 тис., навантаження на одне вільне робоче місце – 16 осіб.

На розвиток сільського ринку праці суттєво впливають цілий комплекс факторів економічного та соціального спрямування, а також дія об'єктивних і суб'єктивних законів людського розвитку.

З одного боку, агропромисловий комплекс відчуває дефіцит кваліфікованих кадрів, з іншого – перевищення пропозиції сільської робочої сили над попитом. Триває незворотний процес постаріння й скорочення кваліфікованих спеціалістів сільськогосподарських підприємств усіх форм власності, зберігається відставання в оплаті праці (табл.1), відзначається низька конкурентоспроможність і мобільність сільських працівників.

Недостатній рівень розвитку на селі нових виробництв і несільськогосподарських видів діяльності призводить до посилення міграції сільського населення у міста та за межі країни.

Наявний освітній і кваліфікаційний потенціал селян реалізується не повною мірою, що негативно відбивається на основних виробничих показниках і результатах господарської діяльності підприємств різних форм власності та розвитку соціальної інфраструктури.

Так, неврегульованість бюджетного фінансування видатків на будівництво та утримання об'єктів соціальної інфраструктури села призвели до значного їх скорочення. Лише порівняно з 2000 р. на сьогодні зменшилось на 912 (6,5%) загальноосвітніх шкіл, 239 (2,8%) дитячих дошкільних закладів, 337(2%) закладів охорони здоров'я, 1037 (6,2%) клубів і будинків культури.

Наявна соціальна інфраструктура не відповідає сучасним вимогам. Так, водопроводи мають лише 22% сільських населених пунктів, газопроводи – 46%, середні заклади освіти – 48%, дошкільні заклади освіти – 31%, заклади культури клубного типу – 58%, дільничні лікарні – 2%, амбулаторно-поліклінічні заклади – 12%, фельдшерсько-акушерські пункти – 53%.

Практично перестала функціонувати мережа сільських підприємств побутового обслуговування, а існуюча транспортна мережа не відповідає сучасним вимогам. Лише 40% сільських доріг мають тверде покриття, практично відсутнє освітлення сільських вулиць.

Припинення з 1999 року відшкодування суб'єктам господарювання витрат власних коштів, понесених на будівництво об'єктів соціальної інфраструктури села, призвело до того, що інвестори не зацікавлені вкладати власні кошти в її розвиток.

Важливою основою поліпшення побутових умов сільського населення є інженерне облаштування сільських населених пунктів. В Україні сьогодні із 28,5 тис. сільських населених пунктів водопровід мають 6,3 тис. сіл (22% від загальної кількості), каналізацію – 742 села (2,6%), постачання природним газом – 12,3 тис. (43%). Поряд з цим налічується 1274 сільських населених пункти, жителі яких (850 тис. чол.) користуються привізною водою.

Таблиця 2

Динаміка розвитку основних об'єктів соціальної інфраструктури села за період 1990–2008 років

Об'єкти соціальної інфраструктури	1990р.	1995р.	2006р.	2008 р.
Житловий фонд: житлові будинки, <i>млн. од.</i>	6,3	6,3	6,3	6,2
Загальна площа, <i>млн. м²</i>	347,8	361,7	377,9	380,0
Дошкільні дитячі заклади, <i>тис. од.</i>	12,6	10,9	8,5	8,7
Загальноосвітні школи, <i>тис. од.</i>	15,1	15,2	14,3	13,8
Сільські професійно-технічні училища, <i>од.</i>	259	331	270	229
Клубні заклади, <i>тис. од.</i>	21,0	19,8	16,8	16,6
Бібліотеки, <i>тис. од.</i>	18,7	18,0	15,7	15,0
Кіноустановки, <i>тис. од.</i>	22,2	13,6	2,4	1,753
Дільничні лікарні, <i>тис. од.</i>	1,5	1,4	0,9	0,58
Амбулаторно-поліклінічні заклади, <i>тис. од.</i>	1,6	1,8	2,4	2,4
Фельдшерсько-акушерські пункти, <i>тис. од.</i>	16,4	16,4	16,1	15,2
Стадіони, <i>од.</i>	517	309	291	279
Спортивні зали, <i>од.</i>	...	759	746	657
Плавальні басейни, <i>од.</i>	...	57	33	41
Об'єкти торгівлі, <i>тис. од.</i>	60,5	48,2	17,7	19,3
Підприємства ресторанного господарства, <i>тис. од.</i>	18,3	10,9	8,0	7,9
Підприємства побутового обслуговування, <i>тис. од.</i>	22,5	8,3	4,6	1,8

Розраховано на основі щорічних даних Держкомстату України. Офіційний сайт Держкомстату України: www.ukrstat.gov.ua

Із наявних у сільській місцевості 68 тис. км водопровідних мереж та 4,5 тис. км каналізаційних мереж 30 відсотків уже відпрацювали свій амортизаційний термін (21,2 тис. км водопровідних, 1,2 тис. км каналізаційних) і перебувають в аварійному стані, а тому підлягають капітальному ремонту або заміні, що пов'язано із значними фінансовими затратами.

Через обмеженість бюджетного фінансування підрозділи Укрсількомунгоспу обслуговують лише 30 відсотків від усіх сільських населених пунктів, що мають централізоване водопостачання та водовідведення.

Найголовнішою складовою соціальної інфраструктури села є його житловий фонд. Незважаючи на те, що середня забезпеченість житлом на селі вища, ніж у містах, за якісними характеристиками сільське житло істотно поступається міському.

Водопроводом обладнано лише близько 20% сільських будинків, каналізацією – 15, централізованим опаленням – 24, ванними (душовими) – 13, природним газом, включаючи балонний – 84%. У даний час єдиним видом підтримки житлового будівництва на селі залишається надання забудовникам довгострокових пільгових кредитів (під 3% річних) за бюджетною програмою “Державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників” обласними фондами підтримки індивідуального житлового будівництва на селі.

За період з 1998 року по 2009 рік більше 63 тис. сімей, які мешкають у сільській місцевості, отримали пільгові кредити на суму 522 млн. грн. (317 млн. грн. – з державного бюджету та 205 млн. грн. – з місцевих бюджетів). Це дало змогу ввести в дію 998 тис. кв. м житла та газифікувати майже 45 тис. садиб.

Проте обсяги фінансування програми підтримки житлового будівництва на селі невеликі, і є гостра потреба стимулювання розвитку житлового будівництва саме сільськими жителями на типово сільських територіях.

Негативні процеси в соціально-культурній сфері зумовлені хронічною нестачею коштів у місцевих бюджетах для забезпечення нормального функціонування закладів соціально-культурного призначення, різким зменшенням підтримки цих закладів сільськогосподарськими підприємствами, практичним припиненням державного фінансування розвитку сільської соціальної інфраструктури, низьким платоспроможним попитом населення на платні послуги.

Основними проблемами соціально-культурного обслуговування сільського населення є територіальна розосередженість і мала чисельність контингентів споживачів відповідних послуг, низький рівень розвитку матеріально-технічної бази, недостатнє кадрове забезпечення, відсутність об'єктів соціального призначення у багатьох селах, обмеженість коштів для забезпечення належного функціонування закладів та розвитку їх мережі.

На селі є проблема відновлення спортивних споруд, майданчиків, стадіонів тощо. Триває їх руйнація та занепад, оскільки кошти на утримання та реконструкцію не виділяються ні з місцевого, ні з державного бюджетів. Необхідно звернути увагу на цю проблему та ініціювати пропозиції щодо відновлення спортивних споруд, майданчиків, стадіонів у сільській місцевості, а також більш активного залучення сільської молоді до занять фізкультурою і спортом, розвитку масового сільського спорту в цілому.

На початок 2009 року дещо стабілізувалася мережа сільських закладів культури. Проте до цього часу понад 24 тисячі працівників клубних закладів та бібліотек сільської місцевості ще працюють на умовах неповного робочого дня. На 0,25 ставки працюють 2,8 тис. чол., на 0,5 ставки – 16,3 тис. чол., на 0,75 ставки – 5,0 тис. чол., що негативно впливає на поповнення закладів культури молодими фахівцями, призводить до відтоку з галузі культури кваліфікованих спеціалістів.

Практично зруйнована матеріально-технічна база підприємств народних художніх промислів. Основний контингент майстрів позбавлений робочих місць і соціального захисту, права на творчу працю, пенсійне забезпечення, передачу набутих роками традицій теперішньому молодому поколінню.

Втрачено традиційні ринки збуту готової продукції. Продукуються низькопробні і далекі від народної традиції вироби, які витісняють із ринку автентичних носіїв етномистецької традиції.

Для вирішення актуальних проблем розвитку соціальної інфраструктури на селі, зокрема забезпечення зайнятості сільського населення, необхідно зберегти мережу і кадровий потенціал закладів культури села, стимулювати розвиток багатопрофільних культурно-освітніх та мистецьких закладів, поєднавши зусилля і ресурси держави, місцевих органів влади, благодійників та меценатів задля створення ефективної моделі їх фінансового забезпечення.

Слід відновити діяльність раніше закритих сільських клубних закладів, бібліотек, початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, музеїв, кіноустановок, забезпечивши доступ громадян села до культурних послуг, особливо дітей та молоді. Треба

в комплексі стимулювати розвиток сучасної книготорговельної мережі, кіно- відеопрокату, крамниць аудіовідеотоварів тощо, що поширюють вітчизняний культурний продукт, відновити матеріально-технічну базу колишніх підприємств народних художніх промислів, сприяти розвитку нових суб'єктів підприємницької діяльності в галузі народного мистецтва та художніх промислів, оснастити їх новітніми технологіями виробництва, розвивати ринок збуту продукції, сприяти формуванню правового механізму, економічних засад та кадрового потенціалу для розвитку сільського зеленого туризму.

Справедливе нарікання пересічних селян викликає стан функціонування сільських закладів охорони здоров'я та надання медичної допомоги. Поширена теза про те, що на селі більш сприятливі умови для міцного здоров'я, ніж в урбанізованому місті, не відповідає дійсності. Стан здоров'я селян є значно гіршим, ніж у міського населення. Про це свідчить невтішна статистика: тут і смертність вища (19,9 на 1000 населення, по міському населенню – 14,6, в середньому по Україні – 16,3), у тому числі смертність дітей до 1 року життя (10,9 на 1000 населення, по міському населенню – 9,5, в середньому по Україні – 10,0).

Залишаються високими показники захворюваності на туберкульоз (80,7 на 100 тис. населення, по міському населенню – 76,4, в середньому по Україні – 77,8), і хронічний алкоголізм (130,8 на 100 тис. населення, по міському населенню – 100,2, в середньому по Україні – 110,0). Показники рівня захворюваності селян свідчать про недостатню діагностику та відсутність належної диспансеризації, якій в останні роки все менше приділяється уваги у селах.

Ситуація з охороною здоров'я на селі ускладнюється віковою структурою сільських мешканців, переважна більшість яких досягла пенсійного віку та, у зв'язку із особливостями роботи на селі, має низку хронічних захворювань, що потребують постійного медичного спостереження. Окрім того, на відмінність від скупченості населення у містах, на селі має місце великий радіус обслуговування (до 15 км), а відтак і низька доступність медичної допомоги, особливо за відсутності санітарного автотранспорту.

Мережа закладів охорони здоров'я, що подають медичну допомогу сільським мешканцям, потребує суттєвої оптимізації, оскільки не дозволяє забезпечити доступність та належну якість медичної допомоги селянам. Це насамперед стосується фельдшерсько-акушерських пунктів, сільських лікарських амбулаторій та дільничних лікарень. Є певна кількість сільських закладів, які не використовують свої потужності, що призводить до неефективного використання обмежених фінансових можливостей сільських та селищних рад. В першу чергу це стосується дільничних лікарень. Натомість є райони, де існує потреба у формуванні більш потужної мережі закладів. Так, понад 250 сіл з населенням від 500 до 1000 осіб не мають фельдшерсько-акушерського пункту.

За даними Міністерства охорони здоров'я України, 75% фельдшерсько-акушерських пунктів, майже кожна друга сільська лікарська амбулаторія та кожна п'ята дільнична лікарня не мають повної номенклатури приміщень. Стан будівель цих закладів та їх матеріально-технічне забезпечення у більшості випадків оцінюється як неприйнятний для надання якісної медичної допомоги.

Будівлі кожного сьомого ФАПу та кожної восьмої сільської лікарської амбулаторії потребують капітального ремонту та реконструкції.

На сьогодні потребують будівництва типових приміщень із житлом для медичного персоналу 2331 ФАП та 485 сільських лікарських амбулаторій (у тому числі 297 у селах з населенням до 2,5 тис. осіб, 139 – з населенням 2,5–5,0 тис., 49 – з населенням 5,0–7,5 тис. осіб).

У переважній більшості сільських закладів немає знаряддя для здійснення елементарних діагностичних та лікувальних процедур. Повний комплект загальномедичного оснащення наявний лише у кожного 10-го ФАПу, кожній третій сільській лікарській амбулаторії, дільничній та районній лікарнях.

Міністерством охорони здоров'я опрацьовані таблиці оснащення сільських лікарських амбулаторій та фельдшерсько-акушерських пунктів. У відповідності з ними лише на оснащення одного фельдшерсько-акушерського пункту необхідно від 1,3 до 15,5 тис. грн., сільської лікарської амбулаторії – від 770,0 до 1146,7 тис. грн. залежно від її оснащення автомобілем «Славута», «Нива» чи «Патріот».

Вирішити ці питання за рахунок тільки коштів місцевих бюджетів на сьогодні є нереальним. Фінансування сільських закладів охорони здоров'я з бюджетів сільських та селищних рад в умовах дефіциту коштів у сільських бюджетах (відсутність коштів на оплату комунальних послуг та енергоносіїв, придбання медикаментів, обладнання) призвело до скорочення мережі цих закладів, а відтак і погіршення доступності медичної допомоги до сільських мешканців та її якості. Виходом з цієї ситуації є лише консолідація обмежених і розпорошених фінансових ресурсів сільських та селищних рад на рівні району (районного бюджету).

Кадрова політика із забезпечення медичним персоналом на селі на фоні загальнодержавної стоїть ще більш гостро. Незважаючи на вжиті певні заходи, вона залишається невирішеною. Це пов'язано із низькою заробітною платою медичних працівників та відсутністю мотивації для роботи медиків в умовах сільської місцевості, що насамперед зумовлено проблемами створення належних житлово-побутових умов, наявності соціальної інфраструктури на селі, проблемами із відрядженням на підвищення рівня кваліфікації у зв'язку із дефіцитом коштів тощо.

На сьогодні кожен п'ятий лікар на селі не забезпечений житлом, кожен четвертий стоїть на черзі. Вікова структура лікарів первинної ланки на селі тривожна: кожен п'ятий вже досяг пенсійного віку, кожен шостий досягне його у найближчі п'ять років.

Є потреба внесення змін до Закону України “Про оздоровлення та відпочинок дітей”, що дасть можливість врегулювати проблему оздоровлення дітей за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів підприємств, установ та організацій, професійних спілок і фондів, добровільних внесків юридичних та фізичних осіб, інших джерел.

Висновки. З метою подолання кризових явищ на ринку праці та посилення розвитку соціальної інфраструктури на селі, на наш погляд, необхідно прийняти та внести зміни до низки законів України, а саме: „Про внесення змін до Закону України „Про особисте селянське господарство”»; „Про професійний розвиток працівників”»; „Про внесення змін до деяких законів України щодо зайнятості громадян, які мають у власності (користуванні) земельну ділянку”»; „Про Загальнодержавну програму розвитку трудового потенціалу України на 2009–2017 роки”»; „Про Концепцію державної міграційної політики України”»; „Про зайнятість населення” (нова редакція); „Про внесення змін до Закону України „Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві” щодо державного інвестування сільської інфраструктури.

У зв'язку з прийняттям Закону України „Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення” внести зміни та доповнення до законодавства України про місцеві державні адміністрації щодо розширення їх повноважень у заохоченні підприємств до створення нових робочих місць.

Слід вжити заходів щодо посилення і підвищення ефективності соціального діалогу між сторонами соціального партнерства на всіх рівнях: національному, регіональному, галузевому, а також на рівні підприємств з метою врегулювання соціальних відносин та умов у сфері праці в сільському господарстві, включаючи багатосторонні консультації з соціально-економічних проблем, тимчасові соціальні пакти чи колективні угоди, які визначають порядок дій на кризовий період.

Необхідно посилити контроль за дотриманням трудового законодавства в частині процедури звільнення працівників роботодавцями, здійснювати інформування населення про умови звільнення з роботи і надання гарантій соціального захисту, забезпечити своєчасне інформування населення щодо можливостей тимчасової зайнятості.

Центральним та місцевим органам державної виконавчої влади необхідно надавати допомогу в діяльності об'єднань громадян, які створюються з метою вирішення конкретних проектів поліпшення умов життєдіяльності в сільських населених пунктах, розвитку кооперативного руху, здійснити заходи щодо активізації і розвитку системи дорадчої діяльності, надати допомогу місцевим органам влади з удосконалення правових засад місцевого самоврядування для закріплення їх функцій за громадами сільських населених пунктів, забезпечити координацію виконання галузевих програм, проектів і заходів, які здійснюються з метою поліпшення інфраструктурного оснащення сільських територій і якості життя на селі. Слід спрямувати державну підтримку розвитку усіх видів інфраструктури в сільській місцевості на стадії формування і прийняття державного бюджету, забезпечити диверсифікацію сільськогосподарської зайнятості шляхом створення умов для безпосередньої участі виробників сільськогосподарської продукції у доведенні її до споживачів в упакованому, переробленому, приготовленому для споживання вигляді, виробництві біопалива, екологічно чистої продукції, розвитку сільського агротуризму тощо.

Вирішення вищеозначених проблем сприятиме поліпшенню зайнятості сільського населення та розвитку соціальної інфраструктури на селі.

Джерела

1. Мельник С.В. Освітньо-професійні стандарти у контексті реформування системи підготовки кадрів. Луганськ.: віртуальна реальність, 2008. – С.278.
2. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір (колективна монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. – 316 с.
3. Офіційний сайт Держкомстату України: www.ukrstat.gov.ua
4. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; За ред. Л.Черенько. – К.: ТОВ “Видавництво “Консультант”, 2006.– 428 с.: іл.. – Бібліогр.: С. 417–426.
5. Розвиток сільських територій України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2006. – С. 327–470.
6. Сільська молодь України: стан, проблеми та шляхи їх вирішення: щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2003 р). – К.: Державний ін.-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 266 с.
7. Формування ринкової економіки: Зб.наук. праць. Спецвипуск. Проблеми економіки праці, соціально-трудова відносин та соціального захисту населення. –К.: КНЕУ, ДУ НДІ СТВ, 2008. – 380 с.

8 Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні. – К.: АДЕФ – Україна, 2008. – 256 с.

9. Населення України. Народжуваність в Україні в контексті суспільно-трансформаційних процесів. – К.: АДЕФ – Україна, 2008. – 288 с.

Анотація. В статті здійснено аналіз державної політики регулювання ринку праці та відновлення соціальної інфраструктури на селі, розглянуто перспективи їх розвитку в умовах світової фінансової кризи.

Аннотация. В статье проведен анализ государственной политики регулирования рынка труда и возобновления социальной инфраструктуры на селе, рассмотрены перспективы их развития в условиях мирового финансового кризиса.

Summary. The article provides an analysis of public policy of labour market regulation and of social infrastructure rebuilding in the rural area; prospects for their development in the conditions of the world financial crisis are discussed.

In contrast to other trades, agriculture under crisis conditions keeps on holding positive positions, achieved in 2008. It is an evidence of considerable capabilities of this economy sector that is of great importance for the country.

At the same time, a detailed analysis of labour market processes, development of social infrastructure in the countryside shows they lag behind the development of agriculture economy essentially.

It is The State Target Program to Develop Ukrainian Rural Area till 2015 that has been worked out and implemented to determine a number of important tasks and measures aimed at intensifying the effectiveness of agriculture, to develop enterprise, to increase employment of rural population, to develop social infrastructure that is not fulfilled thoroughly.

That is why, subject to the program prospects, central and local authorities, all economic subjects in the rural area should create favourable conditions to renew human potential, to improve social infrastructure of rural settlements, to diversify forms of rural population services and to decrease unemployment essentially.

Scientific researches of labour market and social infrastructure will contribute to advanced changes and positive transformations in the rural area.

Ключові слова: соціальна інфраструктура; державна політика; регулювання ринку праці; світова фінансова криза
Ключевые слова: социальная инфраструктура; государственная политика; регулирование рынка труда; мировой финансовый кризис.

Key words: social infrastructure; public policy; labor market regulation; world financial crisis.

Стаття надійшла до редакції журналу 10.07.2009 р.